

POSTANOWIENIE

Dnia 13 grudnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Władysław Pawlak

SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z powództwa D. E.

przeciwko H. T., M. T. i H. P.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 13 grudnia 2018 r.,

zażalenia pozwanych na postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 24 sierpnia 2018 r., sygn. akt I ACa (...),

**uchyla zaskarżone postanowienie, pozostawiając
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego w
orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) postanowieniem z dnia 24 sierpnia 2018 r. odrzucił skargę kasacyjną pozwanych H. T., M. T. i H. P. od wyroku tego Sądu z dnia 18 grudnia 2017 r. wobec nieuiszczenia opłaty sądowej.

Sąd drugiej instancji oddalił wniosek pozwanych o zwolnienie od kosztów sądowych, uznając, że ich sytuacja majątkowa pozwala na pokrycie tych kosztów, zwłaszcza że postępowanie toczy się od 2008 r., więc pozwani mogli przygotować się do ich poniesienia. Ustalił, że pozwana H. T. prowadzi działalność gospodarczą,

przychody z działalności w 2015 r. wyniosły 129.452,20 zł, a dochód 22.935 zł. Jest właścicielką nieruchomości zabudowanej domem mieszkalnym o wartości 600 tys. zł oraz trzech działek budowlanych o wartości kilkunastu tysięcy złotych każda. Z kolei H. P. uzyskuje dochód w wysokości 5.329 zł miesięcznie, jest właścicielką lokalu mieszkalnego o wartości 157.000 zł oraz dwóch nieruchomości sklasyfikowanych jako nieużytki. Emerytura M. T. wynosiła 2.300 zł, a z prowadzonej działalności gospodarczej uzyskał od 1 stycznia 2016 r. do 31 maja 2016 r. dochód w wysokości 140.000 zł. Wobec oddalenia wniosku pozwanych w przedmiocie zwolnienia od kosztów, nieopłacenie skargi kasacyjnej skutkowało jej odrzuceniem na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c.

Pozwani, zaskarżając zażaleniem w całości postanowienie z dnia 24 sierpnia 2018 r., wnieśli o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...), a ponadto na podstawie art. 380 k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. i art. 398 k.p.c. o uchylenie postanowienia oddalającego wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych. Zarzucili naruszenie art. 398⁶ § 2 k.p.c. przez odrzucenie skargi kasacyjnej z powodu jej nieopłacenia, w sytuacji gdy wykazali w oświadczeniach o stanie majątkowym załączonych do skargi kasacyjnej, że nie są w stanie ponieść kosztów sądowych bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i swoich rodzin.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie rozstrzygnięcia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych nie przysługuje zażalenie do Sądu Najwyższego. Jeżeli sąd nie uwzględnił wniosku o zwolnienie od uiszczenia kosztów sądowych, a nieopłacenie skargi kasacyjnej stało się jedyną przyczyną jej odrzucenia, w ramach postępowania wywołanego zażaleniem strony na odrzucenie skargi kasacyjnej Sąd Najwyższy kontroluje także, na wniosek strony zgłoszony w zażaleniu na podstawie art. 380 k.p.c., postanowienie sądu drugiej instancji odmawiające zwolnienia od kosztów sądowych. Sąd Najwyższy w ramach art. 380 k.p.c. nie orzeka w tym zakresie merytorycznie, a jedynie ocenia prawidłowość wydanego postanowienia o oddaleniu wniosku, zatem jego rozstrzygnięcie pozostaje nadal w zakresie kognicji sądu drugiej instancji (zob. postanowienie SN

z dnia 27 czerwca 2017 r., sygn. akt II CZ 50/17, www.sn.pl oraz powołane w jego uzasadnieniu rozstrzygnięcia).

Zgodnie z art. 101 ust. 1 u.k.s.c. sąd może zwolnić stronę od kosztów sądowych w części, jeżeli strona jest w stanie ponieść tylko część tych kosztów. Według art. 102 ust. 1 u.k.s.c. zwolnienia od kosztów sądowych może się domagać osoba fizyczna, jeżeli złoży oświadczenie, z którego wynika, że nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny.

Zwolnienie od kosztów sądowych powinno być stosowane w sytuacjach wyjątkowych, a w postępowaniu kasacyjnym, będącym szczególnym postępowaniem realizującym głównie interes publiczny, uzasadnione jest stosowanie zwiększonego rygoryzmu przy realizacji obowiązku wnoszenia opłat sądowych (zob. m. in. postanowienia SN z dnia 7 grudnia 2017 r., sygn. akt V CZ 84/17, z dnia 2 marca 2017 r., sygn. akt V CZ 7/17, z dnia 17 maja 2012 r., sygn. akt I CZ 55/12, www.sn.pl). Co więcej, różne ograniczenia, włącznie z ograniczeniami finansowymi, mogą być nakładane na dostęp do „sądu” lub „trybunału”, przy czym ograniczenia te muszą realizować uzasadniony prawnie cel i musi zostać zachowana rozsądna relacja proporcjonalności pomiędzy stosowanymi środkami a tym uzasadnionym prawnie celem, który ma zostać w ten sposób zrealizowany. Wymóg wnoszenia opłat sądowych w sądach cywilnych w związku z powództwami lub odwołaniami przedstawianymi do rozstrzygnięcia nie może być uznany jako ograniczenie prawa dostępu do sądu (zob.: postanowienie SN z dnia 24 marca 2011 r., sygn. akt I PZ 3/11, www.sn.pl, a także wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 7 września 2017 r., nr 57449/13, z dnia 16 października 2012 r., nr 34216/07, z dnia 19 kwietnia 2011 r., nr 37492/05, z dnia 14 września 2010 r., nr 275/02, z dnia 19 stycznia 2010 r., nr 1783/04, z dnia 17 lutego 2009 r., nr 6134/03, z dnia 4 marca 2008 r., nr 38399/03, z dnia 20 grudnia 2007 r., nr 21638/03, z dnia 6 kwietnia 2006 r., nr 46917/99, decyzję Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 16 grudnia 2003 r., nr 47375/99, dostępne na www.echr.coe.int), co ma tym bardziej znaczenie w postępowaniu kasacyjnym o charakterze publicznoprawnym.

Co do zasady każdy wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych złożony w toku postępowania sądowego jest rozpatrywany z uwzględnieniem okoliczności dotyczących sytuacji majątkowej wnioskodawcy w chwili złożenia wniosku (por. postanowienia SN z dnia 11 sierpnia 2016 r., sygn. akt I CZ 45/16, z dnia 12 marca 2015 r., sygn. akt I CZ 7/15, www.sn.pl), a sąd nie jest związany poprzednimi rozstrzygnięciami w przedmiocie zwolnienia od kosztów, wydanymi na wcześniejszych etapach postępowania (postanowienie SN z dnia 12 marca 2015 r., sygn. akt I CZ 7/15, www.sn.pl). Poza zasadę swobodnej oceny wykraczałoby jedynie dokonanie odmiennych ocen tych samych możliwości finansowych (postanowienie SN z dnia 11 sierpnia 2016 r., sygn. akt I CZ 45/16, www.sn.pl). Jeżeli we wcześniejszych fazach postępowania stronie przyznano zwolnienie od kosztów sądowych, to odmowa zwolnienia w postępowaniu kasacyjnym wymaga stwierdzenia, że zmiana sytuacji majątkowej skarżącego uległa w jakimś aspekcie poprawie (zob.: postanowienia SN z dnia 2 marca 2017 r., sygn. akt V CZ 7/17, z dnia 10 listopada 2016 r., sygn. akt IV CZ 45/16, z dnia 27 października 2016 r., sygn. akt V CZ 69/16, z dnia 13 lutego 2015 r., sygn. akt II CZ 91/14, z dnia 27 listopada 2013 r., sygn. akt V CZ 61/13, z dnia 27 listopada 2013 r., sygn. akt V CZ 60/13, z dnia 28 maja 2013 r., sygn. akt V CZ 12/13, z dnia 6 maja 2011 r., sygn. akt II CZ 12/11, z dnia 14 października 2005 r., sygn. akt III CZ 77/05, dostępne na www.sn.pl).

Uprzednio w niniejszej sprawie Sąd Okręgowy w W. postanowieniem z dnia 29 sierpnia 2016 r. oddalił zawarte w apelacji wnioski pozwanych H. T. i H. P. o zwolnienie od kosztów sądowych. Sąd ten postanowieniem z dnia 28 kwietnia 2017 r. zwolnił pozwanego M. T. od kosztów sądowych w zakresie opłaty od apelacji i na podstawie art. 395 § 2 k.p.c. zmienił wcześniejsze postanowienie, zwalniając H. T. od kosztów sądowych w zakresie tej opłaty. Zażalenie pozwanej H. P. w przedmiocie jej wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych zostało oddalone przez Sąd Apelacyjny w (...) postanowieniem z dnia 2 czerwca 2017 r.

Sąd Apelacyjny, podejmując się oceny wniosków o zwolnienie od kosztów sądowych, oparł rozważania na poprzednio złożonych oświadczeniach majątkowych, co wynika chociażby z przyjętej przez Sąd wysokości miesięcznego dochodu netto pozwanej H. P., czy wysokości emerytury pozwanego M. T., która

obecnie objęta jest zajęciem egzekucyjnym. Mimo wcześniejszego zwolnienia od kosztów sądowych pozwanych H. T. i M. T. Sąd Apelacyjny nie ocenił zmiany ich sytuacji majątkowej. Brak jest też podstaw, aby stwierdzić istotną poprawę ich sytuacji majątkowej, co więcej porównanie oświadczeń złożonych przy apelacji i skardze kasacyjnej pozwala stwierdzić, że nastąpiło pogorszenie tej sytuacji. Wprawdzie zobowiązania, na które wskazuje pozwany M. T. w aktualnym oświadczeniu w stosunku do poprzednio złożonego zmały, ale nadal w stosunku do uzyskiwanego dochodu przedstawiają znaczną wartość (obecnie 9.954,89 zł, a uprzednio 17.533 zł). Należy także zwrócić uwagę na dane podane w pkt 8 aktualnego oświadczenia, w tym problemy z działalnością gospodarczą, wypowiedzenie umowy kredytu, zadłużenie wobec ZUS, odebranie sprzętu, kradzież sprzętu, świadczenie społeczne. Zobowiązania pozwanej H. T. aktualnie wzrosły (9.359,47 zł, a uprzednio 5.356,96 zł), a dodatkowo w aktualnym oświadczeniu pozwana ta wskazuje na trudną sytuację prowadzonej działalności gospodarczej, świadczenie społeczne czy kradzież sprzętu. Odnosząc się do pozwanej H. P., o ile wcześniej nie została zwolniona od kosztów sądowych, to jednak z oświadczenia aktualnego na datę orzekania, a nie z oświadczenia, którym posłużył się Sąd Apelacyjny, wynika pogorszenie się jej sytuacji majątkowej. Jej aktualne zobowiązania wynoszą 3.794,12 zł, a uprzednio wynosiły 3.680,41 zł, na uwadze należy również mieć okoliczności opisane w pkt 8 jej aktualnego oświadczenia, w tym sprzedaż nieruchomości i wypowiedzenie umowy o pracę. Okoliczności te powinien wziąć pod uwagę Sąd Apelacyjny podejmując decyzję w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych, których nieopłacenie skutkowało odrzuceniem skargi kasacyjnej.

Wobec powyższego, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zdanie pierwsze k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie, stosownie do art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c.

jw